

Yayına Geliş Tarihi:28/03/2023
Yayına Kabul Tarihi:24/04/2023
Online Yayın Tarihi:29/04/2023

Meriç Uluslararası Sosyal ve Stratejik
Araştırmalar Dergisi
Cilt:7, Sayı:18, Yıl:2023, Sayfa:94-117
ISSN: 2587-2206

AVRUPA BİRLİĞİ GÜVENLİK VE SAVUNMA POLİTİKASININ NATO İLE İLİŞKİLER BAĞLAMINDA ANALİZİ

Ayşe Tuğçe AYTAÇ¹
Murat YORULMAZ²

Özet

Avrupa'da bölgesel barış ve güvenlik politikalarının temeli 1648 Westphalia Anlaşmasına kadar uzanmaktadır. Bölgesel barışın kilit unsurlarını vurgulayan bu anlaşma ile devletlerin bağımsızlık ve kendi geleceklerini belirleme hakkı, prensibi, devletlerarası eşitlik prensibi, bir devletin iç işlerine başka bir devletin karışmaması prensibi konusunda uzlaşmıştır. Geçen zaman zarfında Avrupa'nın ulus devlet anlayışı yerini ulusların oluşturduğu Avrupa Birliği'ne bırakmış, bu durum ortak savunma ve güvenlik sorunlarının tartışılmasına ve adımların atılmasına yol açmıştır. 20. yüzyılla beraber I.ve II. Dünya savaşı ardından, iki kutuplu bir dünyanın meydana getirdiği Doğu ve Batı Bloğu gerilimi, artan Sovyet tehdidi NATO bayrağı altında ABD ve Avrupa'yı bir araya getirmiştir. 1957 Roma anlaşması ile nihai hedefi Birlik olan Avrupa bütünleşme hareketi zaman içinde ekonomik birleşmeni yanında savunma ve güvenlik alanında da tam uyum yoluna gitmiştir. Bu bağlamda çalışmanın amacı, Avrupa'nın güvenlik sorununa odaklanarak soğuk savaş öncesi ve sonrası bu sorunun nedenleri ve sorunu çözmeye yönelik adımları teorik açıdan analiz etmektir.

Anahtar Kelimer: NATO, Soğuk Savaş, AGSP, ODGP

¹ Doktora Öğrencisi, Trakya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uluslararası İlişkiler ABD, aysetugceyasar1987@gmail.com, ORCID: 0000-0003-3454-1203.

² Dr. Öğr. Üyesi, Trakya Üniversitesi, Havsa MYO, Yönetim ve Organizasyon Bölümü, muratyorulmaz@trakya.edu.tr, ORCID: 0000-0002-3664-0451.

Atf/Citation: Aytaç., A.T, & Yorulmaz, M. (2023). Avrupa Birliği Güvenlik ve Savunma Politikasının Nato İle İlişkiler Bağlamında Analizi. *Meriç Uluslararası Sosyal ve Stratejik Araştırmalar Dergisi*, 7(18), 94-117.

THE ANALYSIS OF THE EUROPEAN SECURITY AND DEFENSE POLICY IN THE CONTEXT OF THE RELATIONS WITH NATO

Abstract

The basis of regional peace and security policies in Europe dates to the 1648 Treaty of Westphalia. With this agreement emphasizing the key elements of regional peace, the sovereignty of states and the principle of political Self-Determination, the principle of equality between states, the principle of non-interference in the internal affairs of one state by another state were agreed upon. In the course of time, Europe's understanding of the nation-state has left its place to the European Union, which is formed by nations, and this has led to the discussion of common defense and security problems and taking steps. With the 20th century, I. and II. After the World War II, the tension between the East and West Bloc created by a bipolar world and the increasing Soviet threat brought the USA and Europe together under the NATO. With the 1957 Rome agreement, the European integration movement, whose goal was the Union, went on the path of full harmonization in the field of defense and security, as well as economic unification over time. In this context, the aim of the study is to analyze the reasons of the security issue in USSR-post-Soviet period and the steps for solving the problem theoretically.

Keywords: NATO, Cold War, AGSP, ODGP

GİRİŞ

İki büyük dünya savaşının acı tecrübesi dışında, II. Dünya Savaşı sonrasında ortaya çıkan Soğuk Savaş dönemi nedeni ile Avrupa coğrafyası hem konvansiyonel savaşın hem de soğuk savaşın etkisi altında yeni bir güvenlik ve strateji geliştirme yoluna gitmiştir. Özellikle Sovyet baskısı ve orta Avrupa'ya kadar ilermiş Doğu bloğu karşısında farklı ideolojik çekişmeler kalıcı ve uzun vadeli işbirlikleri yoluyla ekonomik gücü, siyasal ve jeopolitik güçle birleştirebilecek yeni arayışlar ekseninde güvenlik ve savunma politikaları belirlemede öncü rol oynamıştır.

Sovyet Brejnev yönetimi ile başlayan yumuşama dönemi, Gorbaçov'un "Glasnot ve Perestroyka politikaları ile zirveye ulaşmış ve dağılan SSCB ile birlikte iki kutuplu dünya tek kutuplu hale gelmeye başlamıştır. Bir yandan Doğu bloğundan ayrılan ülkeler, diğer yandan Avrupa Topluluğunun Birlik haline gelme ve genişleme aşamaları Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikasının yeniden ele alınmasını gündeme getirmiştir. Maastricht Antlaşması ile sağlanan ekonomik uyum süreci beraberinde savunma ve güvenlik alanlarında da ortak adım atmaya zorunlu hale getirmiştir. Bu anlayış altında Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası, yeni süreçte Avrupa Birliği'nin Ortak Dış Politika ve Güvenlik Politikasının vazgeçilmez bir parçası haline gelmiştir. Belirlenen bu politikalar

Avrupa Birliği Güvenlik ve Savunma... The Meric Journal Cilt:7 Sayı:18 Yıl:2023
günümüzde yeni ortaya çıkan güvenlik sorunlarını da içine alacak bir şekilde yeniden ele alınmaya, geliştirilmeye devam etmektedir.

AB'nin Ortak Güvenlik ve Savunma Politikası (CSDP) özü itibarı ile hem Birlik içinde ve coğrafyasında aynı zamanda da küresel barışı koruma, bu amaçla barışı koruma operasyonlarında ortak hareket etme, çatışmaların önlenmesinde ve uluslararası güvenliğin güçlendirilmesinde Birliğe uygun bir rol sağlamayı amaçlamaktadır. Böylece AB'nin küresel bir güç odağı haline gelebilmesinin önünü de açmaktadır. Bu strateji, aynı zamanda ekonomik bir güç merkezi olan AB'nin sivil ve askeri varlıklardan yararlanarak kriz yönetimine yönelik kapsamlı yaklaşımının da ayrılmaz bir parçasıdır. Günümüzde giderek belirsizleşen stratejik atmosfer ve küresel terör, iklim değişikliğinin yol açtığı ve açacağı problemler, mülteci sorunları gibi yeni karmaşık sorun kaynakları nedeni ile Birliğin savunma yeteneklerini geliştirip geliştirmeyeceği veya nasıl geliştireceği önemini daha da arttırmaktadır. Bu değişimler karşında hazırlanacak yeni eylem planları ve atılacak adımlar, Birliğin “*jeopolitik*” uluslararası rolünün genişletilmesinde zemin hazırlayabilecektir.

1. AVRUPA SAVUNMASINDA SOĞUK SAVAŞ DÖNEMİNİN ETKİSİ ve NATO'NUN KURULMASI

İkinci Dünya Savaşı'nın sonu, çağdaş dünya siyasetinde bir yandan dönüm noktası olurken diğer yandan ise Soğuk Savaş'ın da başlangıcı olmuştur. Amerika Birleşik Devletleri'nin Japonya'nın teslim olacağını bilmesine rağmen atom bombası kullanarak Sovyetler Birliği'ne karşı güç gösterisi yaptığı konusundaki eleştirilerin ışığı altında ABD ve Sovyetler Birliği Dünyanın herhangi bir yerindeki olayları etkileme ve müdahale yeteneğine sahip iki büyük güç noktası olarak ortaya çıkmıştır (Macfarlane, 2013). Bu büyük güç gösterisi ilerleyen zamanlarda Soğuk Savaş olarak da isimlendirilen Doğu ve Batı Bloğu veya Varşova Paktı ile NATO arasındaki gerilimin de başlangıcı olmuştur.

Artan Sovyet tehdidi altında bu tehdite cevap niteliğinde 1949 yılında kurulan Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü'nün (NATO) üç temel misyona sahiptir, bunlar:

- Sovyet yayılmacılığını caydırmak
- Kıtadaki güçlü bir Kuzey Amerika varlığı aracılığıyla Avrupa'da milliyetçi militarizmin canlanmasını yasaklamak
- Avrupa'nın siyasi bütünleşmesini teşvik etmek.

Her ne kadar İkinci Dünya Savaşı galibi ülkeler arasında isimleri beraber yazılmış olsa da Sovyetlerin komünist propagandaları diğer yanda ABD'nin kapitalist söylemleri iki kutup arasındaki hizipleştirmeyi arttırmış, Sovyetlerin Yugoslavya ve Almanya'da yönetimleri ele geçirme atakları soğuk savaşa atılan ilk kurşunlar olarak nitelendirilebilmektedir.

1.1. Avrupa Savunmasının Teorik Esasları

II. Dünya Savaşı sonrası Orta Avrupa'nın içlerine kadar yayılmış olan Sovyet liderliğindeki diğer Varşova Paktı güçleri nedeni ile sürekli var olan bir tehdit ve bu tehdite yönelik ABD liderliğindeki Batı bloğu çerçevesinde NATO ortak hareket ve politikalar belirlemeye çalışmıştır. Zaman içerisinde küreselleşmenin ayak sesleri ile “açık ve mevcut tehlike” küçülürken, orta doğu Avrupa'daki yeni hükümetlerin liderleri Batı Avrupa'nın deneyimlerinden ders almaya ve onun kurumlarına katılmaya çalışmışlar, böylece rakip iki ittifakta örgütlenen süper güç çatışmasının Realist dünyası, yerini idealist bir uluslararası işbirliği ve açık sınırlar dünyasına bırakmaya başlamıştır (Wallace, 2017).

Meydana gelen gelişmeler, Avrupa Birliği'ne geçiş sürecinin yalnızca ekonomik konularda değil, ortak siyasi yönetim politikalarını benimsemesi ve Birliğin yayılma süreci ile birlikte bu kriterleri yeni üye ülkelere yayma stratejisi benzersiz bir uluslararası aktör olma yolunda güçlenmesine yol açmıştır. Özellikle “askeri” ve “sivil güç” kavramlarının yeniden değerlendirildiği 1990'larda yaşanan gelişmeler, birçok kişinin uluslararası ilişkilerde AB'nin benzersizliğini yeniden düşünmesine yol açmış ve AB'nin Soğuk Savaş sonrası dönemde benzersiz ve etkili bir uluslararası aktör olarak ortaya çıkmasının, iki ana akım uluslararası ilişkiler teorisi, yani (neo) Realizm ve (neo) Liberalizm arasında bir tartışma yarattığı iddia edilebilir (Tinas ve Çitak, 2017).

AB'nin Soğuk Savaş sonrası dönemde benzersiz ve etkili bir uluslararası aktör olarak ortaya çıkmasının, iki ana akım uluslararası ilişkiler teorisi, yani (neo) Realizm ve (neo) Liberalizm arasında bir tartışma yarattığı iddia edilebilir. Neo-liberal kurumsalcılık, barış ve refaha giden yolun, bağımsız devletlerin kaynaklarını bir havuzda toplaması ve ekonomik büyümeyi teşvik etmek veya bölgesel sorunlara yanıt vermek için entegre topluluklar yaratmak için egemenliklerinin bir kısmını teslim etmesi yoluyla elde edilebileceğini öne sürüyor.

1.1.1. Liberalizm

Klasik liberal teorinin temel argümanlarını ileriye taşıyan Liberal Uluslararası İlişkiler Teorisi, temel olarak analiz birimi olarak birey üzerinde yoğunlaşmış, Realizmin devlet merkezli zihniyetinden farklı bir bakış açısına yol açmış ve ulus-devletin yanı sıra Uluslararası İlişkiler aktörlerinde çoğulculuk fikrini gündeme getirmiştir (Arı vd. 2019). Liberalizmin insan doğasına daha yatkın olduğu ve bireylerin içindeki sinerjiyi dışa vurmasına imkan verdiği duyulan inanç küresel barışın da anahtarlarından biri olarak görülmüştür. İdealist, soft ve ütöpik bir politika olarak görülen bu teoriye yöneltilen eleştirilerin de kökeninde bu unsurlar vardır.

Klasik liberalizmin özünde insan ve insanın özünde özgürlükler vardır. Bunun nedeni is insanın içindeki katma değerin, yeteneğın ortaya çıkabilmesi için önündeki hak ve özgürlük kısıtlarının kalması gerekliliğidir. Batı bloğundaki liberal eğilimlerin güçlenmesi, hak ve özgürlüklerin artması aynı zamanda girişimlerin çoğalmasına ön ayak olmuş, uluslararası şirketlerin artmasını sağlayarak ülkeler arasındaki ekonomik işbirliğinin artmasına neden olarak bu ilişkilerin uluslararası arenada çeşitlenerek gelişerek, savunma ve güvenlik alanlarında da ortak zeminler oluşturmasına yol açmıştır. Böyle küresel anlamda ortaya çıkan tüm sorunlara karşı ortak müdahale araçları geliştirme yoluna gitmişlerdir.

1.1.2. Realizm

Realizm veya gerçekçilik uluslararası ilişkilerin rekabetçi ve çatışmalı yönlerini vurgulayan Uluslararası İlişkiler alanında bir düşünce okuludur. Realizm, insan doğasının dayattığı siyaset üzerindeki kısıtlamaları ve uluslararası hükümetin yokluğunu vurgular ve pek çok araştırmacının belirttiğı gibi "*felsefi eğilimi*"dir (Donnelly, 2000). Uluslararası ilişkiler realistleri, egoist olarak gördükleri insan doğasının ve uluslararası hükümetin yokluğunun siyasete dayattığı kısıtlamaları vurgularken aynı zamanda bu faktörler birlikte, devletin kilit rol oynadığı, güç ve güvenliğın ana konular olduğunun altı çizilmiştir (Joseph & Wight, 2010).

Realizm devleti ve devletin çıkarlarını ön planda tutmaktadır. Bu Nedenle realizm anlayışını üç alt başlıkta toplayabiliriz (Dugurı, vd., 2022).

- Ulus devletin uluslararası ilişkilerde birincil aktördür, birey ve örgütler gibi başka organlar da vardır, ancak güçleri sınırlıdır.
- İkincisi, devlet aynı amaç ve hedef çerçevesinde birleşik bir aktördür. Ulusal çıkarlar, özellikle savaş zamanlarında, devleti tek sesle konuşmaya ve hareket etmeye zorlar.

- Üçüncüsü, karar vericiler, rasyonel karar vermenin ulusal çıkarların peşinden gitmesine yol açması anlamında rasyonel aktörlerdir. Doğal olarak devlet duygusal yöntemlerle değil mantık çerçevesinde mevcut kararlar içerisinde devlet açısından en uygun kararları vermekle mükelleftir.

Kısaca Realizm anlayışında devlet ister iç ister dış tehdit olsun yalnızdır, bu nedenle güçlü olmalıdır, kendi ayakları üzerinde durmalıdır. Bu nedenle realizm sadece askeri ve siyasi alanda yeterlilik değil, askeri ve siyasi alanda güçlü ve yeterli olabilmek için ekonomik açıdan da güçlü olunması gerekliliğinin de altını çizmektedir.

1.2. Avrupa'da Kolektif Güvenlik ve Savunma Politikalarının Nedenleri

Güvenlik, toplumda devlet veya devletin bileşenlerine, halkına örgütlerine karşı yapılabilecek her türlü tehdide karşı alınan önlemleri ifade ederken kolektif güvenlik aynı çatı altındaki ülkelerden birine yönelik her türlü tehdidi kendilerine yönelmiş bir tehdit olarak görüp engelleme ve tehdide karşı koyma eylemlerinin tamamını ifade etmektedir. Savunma ise dar anlamda her türlü tehdide karşı koyma stratejilerini oluşturmakta, yol, yöntem ve metodoloji geliştirmektir.

Avrupa'da kolektif güvenlik ve savunma politikası geliştirilmesine neden olan faktörler soğuk savaş dönemi, soğuk savaş sonrası dönemde farklılaşmış, günümüzde ise siber saldırılar, terörizm, mülteci akınlarını kapsayacak şekilde yenilenmektedir.

1.2.1. Soğuk Savaş Dönemi ve Avrupa Güvenlik ve Savunma Stratejisi

Soğuk savaş dönemi Avrupa'da alınacak önlemleri, kolektif güvenlik ve savunma politikalarının belirleyici olmuştur. Varşova paktını ülkelerinin Avrupa coğrafyasının göbeğine kadar ilerlemesi, Sovyet rejiminin ideolojik çıkartmaları, başta Yugoslavya ve Almanya olmak üzere Sovyet rejimi yanlılarının desteklemesi sadece militarist tehdit değil ideolojik ve politik tehditlerin de artmasına yol açmıştır. Soğuk savaş periyodunda Avrupa devletleri aşağıdaki tehdit unsurlarına karşı birlikte hareket edebilme kabiliyetlerini geliştirmeyi amaçlamışlardır, bu tehditler (Gencalp, 2004):

- Sovyet rejimi önderliğindeki Varşova Paktı ülkelerinden kaynaklı her türlü tehdit,
- Almanya'da öngörülmeven silahlanma ihtimali ve bunun oluşturabileceği tehditler,

- Dış dünyaya karşı kapalı Varşova Paktı ülkelerindeki kontrolsüz silahlanma, şeklinde özetlenebilir.

1.3. Avrupa Güvenlik ve Savunma Stratejisi Alanında Gelişmeler

Bu bölümde uzun yıllar konvansiyonel ve siyasal savaşların etkisi altında kalan Avrupa'nın soruna bir reçete olarak hazırlamaya çalıştığı Avrupa Güvenlik ve Savunma Stratejisi çerçevesinde atılan adımlar başlıklar halinde incelenecektir.

1.3.1. Brüksel Antlaşması

İki büyük savaşla hem ekonomik hem insan hem de siyasal kayıplar yaşayan Avrupa ülkeleri, ikinci Dünya Savaşı'nın bitimi ile beraber ortaya çıkan iki kutuplu dünya düzeninde yerini almak ve ortak güvenlik ve savunma mekanizması oluşturmak amacı ile 1948 yılında Brüksel anlaşmasını imzalamışlardır. Bu anlaşmanın temel amacı *“gelişen ve değişen konjonktür karşısında anlaşmaya imza atan ülkeleri (Belçika, Hollanda, Lüksemburg, İngiltere ve Fransa) ortak hareket etme kabiliyetine kavuşturmak ve ABD hakimiyetinde oluşturulacak NATO ile uyumlu ve koordineli olarak çalışmak”* şeklinde özetlenebilir (Siousiouras & Nikitakos, 2006).

İmza atan Batı Avrupa ülkelerinin *“Avrupa savunmasını önce Avrupalıların kendisi yapmalı”* düşüncesi Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikasının da ilk izleri olarak kabul edilebilir. Bununla beraber 1949 yılında daha geniş kapsamlı bir güvenlik ve savunma işbirliği teşkilatı olan Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü'nün (NATO) kurulmasıyla, işlevini büyük ölçüde yitirmiştir.

1.3.2. Pleven Planı ve Avrupa Savunma Topluğu

Dönemin İngiltere başbakanı olan Winston Churchill'in Avrupa Konseyi'nde yapmış olduğu konuşmasında dile getirdiği Avrupa Ordusu kurma fikri 1948'te Fransa tarafından geliştirilmiş ve yapı olarak Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğuna benzeyen bir kurumsal yapı kurulması fikri gündeme gelmiştir. Adını Fransa Başbakanı R. Pleven'den alan Pleven Planı Avrupa Savunma Topluluğu önerisini getirmesi nedeni ile güvenlik ve savunma alanında önemli bir aşama olarak kabul edilmektedir.

Pleven Planı, savunma alanında tıpkı Schuman Planı'nın, üye devletlerin demir-çelik kaynaklarını tek taraflı olarak yönetmelerini engellediği ve denetimini ortak bir Avrupa otoritesine devrettiği gibi, Plevne Planı da Avrupa kurumlarına bağlı entegre bir Avrupa ordusunun oluşturulmasını savunmuş ve ortaya atmıştır (Gavin, 2009). Bununla beraber her ne kadar çok iddialı ve kabul gören bir görüş olsa da üzerinde tam olarak

Avrupa Birliği Güvenlik ve Savunma... The Meric Journal Cilt:7 Sayı:18 Yıl:2023
uzlaşımış bir dış politika oluşturulmadan Avrupa Ordusu fikrinin hayat
geçmesi mümkün olamayacaktır (Efe, 2010).

1.3.3. Fouchet Planı

Uluslararası güvenlik çerçevesinde Fouchet planı kolektif güvenlik ve savunma stratejilerinin belirlenmesinde ortak dış politika ve siyasi işbirliği üzerine odaklanmış ve karar mekanizmasında devlet ve hükümet başkanlarının ve/veya temsilcilerinin oluşturduğu bir “*Bakanlar Konseyi*” yer alması gerektiğinin altını çizmiştir (Eralp, 2018). Böylece ortak hedefler doğrultusunda en üst seviyede temsille kararlar alınabilecek ve uygulamaya sokulabilecektir.

Fouchet Planına yönelik en önemli eleştirilerden birisi NATO çerçevesinde ele alınan Atlantik işbirliği modelinden uzaklaşma ihtimali ve buradan kaynaklı Batı Avrupa ve Amerika Birleşik Devletleri arasındaki ilişkinin zedelenebileceği ihtimali idi. Neticede II. Dünya Savaşı sonrası ekonomik siyasi ve askeri olarak zor durumda kalmış Batı Avrupa’nın en güçlü hamisi ve koruyucusu ABD idi.

Bu gelişmeler yaşanırken İngiltere’nin Avrupa Topluluğuna üyelik başvurusu da Topluluk içinde tartışmalara yol açmış, İngiltere’nin ABD’nin isteği ile bir trojen gibi Topluluğa sokulmak istendiğini ifade edilmiştir. Özellikle De Gaulle’ün İngiltere’nin üyeliğini sürekli veto etmesi ve Topluluk içindeki uyumsuzluk ve huzursuzluk Fransa’nın desteklediği Fouchet planının yürürlüğe girmesini engellemiş ve hayata geçememiştir.

1.3.4. Ortaya Çıkan Avrupacı-Atlantikçi Tartışmaları

Tüm bu gelişmelerin ışığı altında Birleşik Krallığın (İngiltere) Avrupa’da oluşan Birlik hareketine üye olmak istemesi Avrupacı ve Atlantikçi tartışmaların alevlenmesine neden olmuştur. Bu tartışmaların temelinde İngiltere’nin Avrupa Topluluğu’na üye olmak istemesi, Fransa’nın ekonomik ve siyasi nedenlerle buna karşı çıkması, Avrupa için Avrupalı olunması fikrini vurgulayan De Gaulle’ün bu söylemleri Atlantikçi tartışmaları da hararetlendirmiştir. Avrupa Topluluğu’nu oluşturan Roma Antlaşması’na daha etkin bir işlerlik kazandırılması gerektiğini, bunun için de ülkeler arasında siyasi dayanışmanın artırılması, beraberinde gelişen ekonomik güçleri ile hem siyasi hem de ekonomik açıdan daha güçlü bir Avrupa için ekonomik sıkıntılarla boğuşan İngiltere’nin Avrupa’yı güçlendirmek yerine zayıflatacağını bu yüzden de İngiltere’siz bir Avrupa’nın daha güçlü olacağını savunmuştur (Akçay, 2016).

De Gaulle’ün İngiltere’ye karşı olumsuz tavrının arkasında Avrupa Topluluğu’nun lideri olmak ve dolayısıyla bu coğrafyanın en büyük gücü

olma hayali yatmaktadır. Kıta Avrupa'sına bakıldığında II. Dünya Savaşının en büyük kaybedeni olarak ifade edilebilecek Almanya ve Avrupa Topluluğu dışında kalmış bir İngiltere düşünöldüğünde en büyük güç merkezi Fransa kalmaktaydı. Bu nedenle Birleşik Krallığın 1961 ve 1965 yıllarında Avrupa Topluluğu'na girme başvurularını veto etmiş Birleşik Krallığın "Atlantikçi" ve Birlik yolunda ilerleyen Avrupa içine sokulmaya çalışılan ABD kontrollü bir "Truva Atı" olduğuna inanmıştır.

1.3.5. Avrupa Güvenlik ve Savunma Stratejisinde Duraklama Dönemi

Avrupa Güvenlik ve Savunma Stratejisinde Duraklama Döneminin temelinde Topluluk içinde ortaya çıkan siyasi görüş ayrılıkları önemli rol oynamıştır. Ekonomik ilişkiler çerçevesinde atılan olumlu adımlar siyasal ve dış politikalarda uyuşmazlıklara çare olamamıştır. Özellikle egemenlik devri gibi anlaşılan kolektif güvenlik ve savunma politikalarını belirleyecek olan dış politikada yaşanan aksaklıklar yanı sıra sürekli ön plana çıkan "Avrupacı-Atlantikçi" görüş ayrılıkları birlikte hareket etme yolunda istenilen sonuçlara ulaşamamasına neden olmuştur. Avrupa bu dönemde liberal görüş çerçevesinde ekonomik işbirliklerini ve Birlik hedefine ulaştırabilecek ekonomik ve politik adımları gerçekleştirme yoluna gitmiştir.

1.3.6. Avrupa'da Dış Politikada Canlanma ve Lahey Zirvesi

Lahey Zirvesi özellikle dış politikadaki uyumsuzluk nedeni ile duraklama dönemine girmiş olan güvenlik ve savunma politikalarına yeni bir soluk meydana getirerek canlanma dönemine girmesine de neden olmuştur. 1969 yılındaki Zirve ile beraber en önemli kazanım Avrupa Siyasi İşbirliği ve bu işbirliğini çalıştıracak mekanizmaların oluşturulmasıdır. Zirve'nin öncüsü olan W. Brandt, yaşanan duraklama dönemi nedeni ile güçlü ve büyük Avrupa hedefinden uzaklaştığı, Ortadoğu başta olmak üzere küresel dünyada meydana gelen gelişmelere karşı ortak tavır alınması ve yaşanan ekonomik problemlerin çözümü için daha yapıcı ilişkilerin kurulması gerekliliğinin altını çizerek "ilişkilerde canlanma ve uyanma" vurgusu yapmıştır.

Avrupa'nın entegrasyon süreci ekonomik güç kazanımı ile beraber bölgede ve dünya genelinde siyasi güç elde etme yolunu da açmıştır. Meydana getirilen işbirliği ve uyumlaştırma çalışmaları ile ekonomik alanda elde edilen kazanımlar ve işbirliğinin önemini altını çizmiş, özellikle dış politika, güvenlik ve savunma politikalarında da ortak dilin, uyumlaşmanın gerekliliğini ortaya koymuştur. Dışişleri bakanlarının katılımı ile zenginleşen Zirve'de siyasi işbirliğinin geliştirilmesinin ancak üye ülkelerin katılımı ve katkıları başarılı olabileceği yönünde kararların alınmış, öncelikle siyasi ortak

Avrupa Birliği Güvenlik ve Savunma... The Meric Journal Cilt:7 Sayı:18 Yıl:2023
dilin kullanılması bunu takiben takip edilen ortak dilin ve politikalaradaki harmonizasyonun etkisi ile savunma ve güvenlik alanlarında kalıcı ve başarılı adımların atılabileceği vurgulanmıştır. Zirve'nin sonuç raporunda tüm bu yeniden yapılanmanın takip edilebilmesi için bir alt komisyon kurulması önerisi de kabul görmüştür.

Aynı zamanda görüşmelerin kilitlenmesinin ve ilişkilerde tartışmalara yol ačan görüş ayrılıklarının mimarı olan De Gaulle'nin görevinden istifası ile dış politikada uyumlu çalışma imkânı doğmuş, Sovyetler Birliđi ile ilişkilerde yumuşama ise soğuk savaşın tehditkâr duruşunu hafifleterek dış politikada uyumlu çalışma yolunu açmıştır.

Canlanma döneminin en önemli göstergeleri řu şekilde özetlenebilir:

- Avrupacı -Atlantikçi çatışmaların terk edilmesi
- Dış politika, savunma ve güvenlik kısır döngüsünden vazgeçilerek, güvenlik ve savunma ekseninden ayrıştırılmış bir ortak dış politika belirlenmesi çalışması
- Güvenlik ve savunma alanında NATO ile tam bir işbirliği yapılması
- Dış politika alanındaki Topluluğa üye altı ÷lke "fili" olarak başlaması

Yeni ve uzlaşmacı bu yaklaşım özellikle Fransız ve Alman yöneticilerin kendi aralarındaki güç kazanma yarışına son vererek dış politikalara yönelik kararları üye ÷lke temsilcileri paylaşarak ve istiare ederek belirlemeleri ortak politika oluşturmada önemli pozitif etkiler meydana getirmiştir. Avrupa Siyasi İşbirliği mantalitesi altında Federal Almanya'nın Doğuya Açılma politikası olarak bilinen OS politik yaklaşım üyelerin görüşüne sunulmuş ve dağılan Doğu Bloğundaki ÷lkelere de yeşil ışık yakılmıştır.

1.3.7. Avrupa'da Yeni Bir Kurumsal Organ: Avrupa Konseyi

Avrupa Siyasi İşbirliği (EPC) kavramı 1960'ların başından beri tartışılmış, ancak De Gaulle'ün üyelerden farklı görüşleri nedeni ile ilerleme kaydedememiştir. Bu duraksama De Gaulle'nin görevinden ayrılması son bulmuş Avrupa sınırlarının ötesinde meydana gelen ekonomik ve siyasi olaylar karşısında üye ÷lkelerin ortak bir dille tavır almasının önu açılmıştır.

27 Ekim 1970'de Lüksemburg'daki Dışışleri Bakanları toplantısında, Üye devletlerarasında dış politika alanında siyasi işbirliğinin temellerini atan Davignon Raporu kabul edilmiştir. Devlet veya Hükümet Başkanlarının işbirliğini güçlendirmeyi ve Avrupa Ekonomik Topluluğu'nun çıkarlarını

Avrupa Birliği Güvenlik ve Savunma... The Meric Journal Cilt:7 Sayı:18 Yıl:2023 etkileyen uluslararası ilişkilerin tüm alanlarında diplomatik eylemlerini koordine etmeyi taahhüt ettikleri 9-10 Aralık 1974'te Paris'te Avrupa Siyasi İşbirliğine yönelik bir adım daha atılarak Avrupa Konseyi, ASİ mekanizmasının da en yüksek karar organı gelmiştir (Cioffi-Revilla, 1984).

1974 yılında Avrupa Konseyi'nin oluşturulmasının EPC için şüphesiz ki önemli sonuçları olmuştur. Devlet ve hükümet başkanlarının toplantıları bundan böyle EPC'deki en önemli organ haline geldiğinden, işleyişinde yeni bir denge kurulmuş, Avrupa'nın tüm dünyada sesi olarak ortaya çıkan Avrupa Konseyi, siyasi işbirliğine artan bir görünürlük ve güvenilirlik kazandırmıştır (Dijkstra & Vanhoonacker, 2011).

1.3.8. 1980 Londra Raporu

Avrupa Siyasi İşbirliği hakkında başka bir rapor, 13 Ekim 1981'de Londra'daki AET Dışişleri Bakanları toplantısında onaylanmış ve Londra Raporu adını almıştır. Rapor, tüm Üye Devletleri etkileyen dış politika sorunlarına ilişkin herhangi bir ulusal girişim başlatılmadan önce istişare zorunluluğu getirmiştir, bu çerçevede (Smith, 2001).

- Topluluğa dâhil olan ülkelere dış politikaya ilişkin karar ve söylem öncesinde birileri ile istişare edeceklerdir
- Rapor ve Avrupa Siyasal İşbirliği kapsamında meydana gelebilecek tehditlere “güvenlik” kavramı ilk defa kullanılmıştır.
- Topluluk üyesi ülkelerin aralarında oluşturdukları istişare kanalının ortak somut bir eyleme dönüştürülmesi öngörülmüştür.

1.3.9. 1983 Stuttgart Deklarasyonu

Avrupa Siyasal İşbirliği çerçevesinde Avrupa Konseyi bugüne kadar yapılan iyileştirmeleri bir araya getiren siyasal işbirliğinin işlerlik kazanması için altını çizdiği gelişmeleri 1983 Stuttgart Deklarasyonu ile açıklamıştır. Buna göre Deklarasyon (Alexandra, 2014):

- Güvenlik alanında siyasi işbirliğinin arttırılması
- Ekonomik konjonktürü tehdit eden güvenlik sorunları karşısında ortak siyasi mücadele ve irade göstermek
- Tüm bu alanlarda topluluk üyesi ülkelerin tek bir ağızdan ortak sesle sorunlara yaklaşımının sağlanması
- Uluslararası siyaset alanında meydana gelebilecek değişimlere karşı hızlı koordineli bir işbirliği yoluna gidilmesi

- İstişare mekanizmalarının daha da güçlendirilerek tehditlere karşı ortak eylem planı hazırlanması konularına yer vermiştir.

2. SOĞUK SAVAŞ SONRASI ORTAK DIŞ VE GÜVENLİK POLİTİKASI'NIN OLUŐTURULMASI

1980'li yıllar dünyada küreselleşmenin, serbestlik yanlısı politikaların ağırlık kazanmaya başladığı bir dönem olmuştur. 1989'da Berlin duvarının yıkılması, Sovyetler Birliği'nin dağılması, iki kutuplu bir dünyadan ABD merkezli tek kutuplu bir dünyaya geçilmesi Avrupa'da Sovyet tehdidinin azalmasına yol açmış, tüm bu gelişmeler ise Batı Avrupa'da soğuk savaş izlerinin azalması ile kolektif güvenlik ve savunma politikalarında revizyon ihtiyacının duyulmasına yol açarken diğer yandan da soğuk savaş dönemindeki hamisi olan ABD'ye duyduğu ihtiyaç azalmaya başlamıştır.

Bir yandan Brejnev'le başlayan bloklar arası ilişkilerdeki yumuşama Sovyet tehdidini azaltırken diğer yandan bu yumuşamanın Varşova Paktı ülkelerinde meydana gelen iç karışıklıklar ve yönetim değişiklikleri özellikle orta ve doğu Avrupa'da belirsizlik ortamı meydana getirmiştir. Bu belirsizlik ve kaos ortamı nedeniyle Varşova Paktı ülkelerindeki silah, mühimmat, teçhizat gibi militarist ekipmanların terör gruplarına geçmesi veya geçme ihtimalinin ortaya çıkması bölgesel sorunu aşıp küresel bir sorun haline gelmiştir. Varşova Paktına dahil Avrupa coğrafyasındaki ülkeler ve Bağımsız Devletler Topluluğu haline dönüşen eski Sovyet ülkelerinde siyasi şiddet, ırkçılık, yabancı düşmanlığı ile aynı zamanda nükleer silahlar dahil kitle imha silahlarının bilinçsizce yayılması, uyuşturucu kaçakçılığı, kaçak göç vb. sorunlar, Soğuk Savaş sonrası dönemde Avrupa'da barış ve istikrarı tehdit etmeye başlamıştır (Efe, 2008).

2.1. Yeni Tehditler Karşında Alınan Kararlar: 1993 Maastricht Antlaşması

Soğuk Savaş'ın sona ermesi ve Sovyetler Birliği'nin dağılması güvenlik ve siyasi ortamı kökten değişirmiş aynı zamanda Avrupa'nın Amerikan korumasına bağımlılığını da azaltmıştır. Yaşanılan bu süreçte bölgesel çatışmalar, terör saldırıları, mülteci sorunları gibi yeni sorunlar ve riskler bağımsız bir Avrupa güvenlik politikası oluşturulmasına zemin sağlamıştır. Ekonomik birlik yolunda dev bir adımın atıldığı Maastricht Antlaşması çerçevesinde Ortak Dış ve Güvenlik Politikası taslakları, Avrupa Siyasi İşbirliği başlığı altında oluşturulurken sonrasında ana ve bağımsız bir başlık şeklinde Avrupa Ortak Dış ve Güvenlik Politikası olarak belirlenmiştir. Bu yeni dizayn edilmiş politika ile , Avrupa'da ve dünya da AB dış politika çıkarlarını korumak, bağımsızlık, güvenlik ve savunma politikası, barışın sağlanması, demokrasinin güçlendirilmesi, hukukun üstünlüğu, insan hak ve

Avrupa Birliği Güvenlik ve Savunma... The Meric Journal Cilt:7 Sayı:18 Yıl:2023
özgürlükleri, siyasi diyalog, barışı koruma amaçlı askeri güç gönderilmesi
yeni politikanın ana unsurlarıdır (Bardarova, vd., 2014).

Genel olarak incelendiğinde Maastricht anlaşması hem ekonomik alanda hem de uluslararası siyaset, güvenlik ve savunma alanlarında ortak hareket etmeyi, Birlik ruhunu oluşturmayı, böylece küresel dünya düzeninde ana aktör olmayı hedeflemiştir.

2.2. Ortaya Çıkan Yeni Tehditler

Değişmeyen tek şeyin değişimin kendisi olduğu gerçeği altında, değişime ayak uyduramayanların güçlerini devam ettirmeleri de mümkün değildir. Değişim ancak ve ancak alt yapısı hazır olduğunda başarıya ulaştırabilecek bir yoldur. Bu çerçevede değişen dünya düzenine alt yapısız bir şekilde dahil olmaya çalışan Sovyetler Birliği'nin attığı adımlar onu bir adım ileri götürmekten ziyade gücünü zaman içerisinde tüketen bir sorun yumağı haline getirmiştir.

Uzun yıllardır devam eden baskı, yolsuzluk, verimsizlik ve gelir dağılımının bozukluğu altında giderek zayıflayan ve durgunluk pençesi altındaki Rus ekonomisinin yeniden ayağı kalkabilmesi için 1985-87 yılları yapılan bir dizi toplantılarla politika değişikliğine gidilmiş buna bağlı olarak genel hatlarıyla milli ekonomiyi geliştirerek halkın maddi ve manevi refahını yükseltmek, sanayi ve üretimde modernleşmeyi sağlamak adına bir dizi yöntem uygulamaya alınmıştır (Alpay, 2017). Radikal değişim olarak Gorbaçov iki temel öğe üzerinde durmuştur: Glasnost (şeffaflık ve özgürlük) ve Perestroyka (yeniden yapılanma) ifadeleridir (Vidyarthi, 2016).

Tüm bu müdahaleler sonuç vermemiş, 1991 yılın SSCB dağılmıştır. Dağılma süreci boyunca yolsuzluk, baskı ideolojik teröre verdikleri destek nedeni ile bir taraftan ticari örgütlenmeler, diğer taraftan militarizme edilmiş terör unsurları serbest kalmış, ortaya çıkan kargaşaya durumundan faydalanarak nükleer silahlarda dâhil olmak üzere devlet envanterindeki her türlü silah ve teçhizatlar yağmalanmıştır. Bu durum gözle görünür düşman yerine belirsiz bir düşman algı yaratmış, tüm bu gelişmeler ise Avrupa için yeni risk faktörlerinin doğmasına ve güvenlik politikalarının revize edilmesi ihtiyacına yol açmıştır.

Ortak Dış ve Güvenlik Politikası tüm bu gelişmeler ışığı altında 4 ana noktaya vurgu yaparak hedefleri revize etmiştir (Efe, 2008):

- Birleşmiş Milletler ilkeleri çerçevesinde, Birliği oluşturan tüm ülkeleri ve Birliğin ortak değerlerini, çıkarlarını, bütünlüğünü ve bağımsızlığını korumak

- Küresel anlamda barışı koruma görevini tam, eksiksiz ve hızlı bir şekilde yerine getirmek
- Küresel güvenlik çerçevesinde ülkelerarası işbirliğin arttırmak
- Birliğin sahip olduğu ana değerler olan insan hakları ve özgürlüklere hukukun üstünlüğü çerçevesinde saygı duymak, demokrasiden taviz vermemek

Atılan tüm bu olumlu adımlarla beraber Maastricht anlaşması ile Ortak Dış ve Güvenlik Politikasının işlerliği arttırılmış, güvenliğin yanında ortak bir savunma mekanizması olan Batı Avrupa Birliği 'de orta ve uzun vadeli hedeflerin bileşeni olmuştur.

2.3. Balkanlardaki Gelişmeler, NATO ve ODGP'nin Yetersizliği: Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikasının (AGSP) Doğuşu

Maastricht Antlaşması ile getirilen bu düzenlemelerin tam anlamıyla etkin ve güçlü bir ODGP oluşturamadığı, Balkanlardaki gelişmelere müdahale edilememesiyle açıkça görülmüştür. Balkanlarda meydana gelen çatışma, savaş ve soykırım gibi olumsuzlukların yaşanması ve NATO'nun bu sorunları çözmedeki başarısızlıkları ve Avrupa Birliği'nin etkisizliği üzerine AB, Ortak Dış Politika ve Güvenlik Politikası oluşturma çabalarının ayrılmaz ve önemli bir parçasını oluşturan ortak bir "Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası" (AGSP) oluşturma çabalarına hız verilmiştir.

2.4. NATO'nun Yeni Stratejik Konsepti

Soğuk Savaş'ın sona ermesi ve tek kutuplu Yeni Dünya düzeninin yanı sıra Avrupa'nın göbeğindeki Balkanlar'da yaşanan huzursuzluk, NATO'nun geleceğini sorgulamaya başlamış ve NATO'nun Avrupa'daki varlığı sorgulanmaya başlanmıştır. Bu nedenle NATO değişen uluslararası sisteme uyum sağlamaya çalışmıştır. 1991 Roma zirvesinde NATO Avrupalı müttefiklerinin kendi güvenlikleri için daha fazla sorumluluk almalarına izin verdi; Güvenlik ve askeri yeteneklerin yeniden yapılandırılması daha geniş bir yaklaşım getiren 'Yeni Stratejik Konseptini açıklamıştır.

2.4.1. NATO'nun yeni Stratejik Konsept İçeriği

NATO'nun yeni Stratejik Konsepti meydana gelen değişimlere karşı daha yaratıcı ve daha hızlı olacaktır (Klijn, 2009). NATO'nun Yeni Stratejik Konseptini her şeyin sıfırdan yazıldığı bir bildirge değildir, bu güne kadar sıralanan hedefler, amaçlar geçerliliğini korurken yeni tehdit ve dünya düzenine ayak uydurmak amaçlı ve AB-NATO ilişkilerini daha da güçlendirmeyi hedeflemektedir. Değişen dünya konjonktürü ve küresel risklerin artması da NATO'nun etki alanını sadece Kuzey Amerika ve Batı

Avrupa sınırlandırmamış artık tehdidin olduğu her yerde NATO varlığını hissettirir hale gelmiştir.

Günümüze kadar neredeyse her yıl düzenlenen NATO-AB toplantılarında temel konular hep aynı eksende dolaşmaktadır, bunlar: daha fazla işbirliği, daha hızlı karar alma mekanizmaları, AB'nin kendini koruma kapasitesinin geliştirilmesi, Batı Avrupa Birliği konusunda karşılıklı görüş alışverişleri, insan hakları ve demokrasi söylemleridir. Bununla beraber her yeni toplantı küresel düzlemde meydana gelen gelişmeleri ve bu yeni gelişmeler konusunda iş birliği ve görüş alışverişini doğurması açısından son derece önemlidir.

2.4.2. 1997 Amsterdam Antlaşması

Anlaşma, BAB-NATO ilişkilerini de içerisine alan Avrupa ve NATO sınırlarını belirginleştiren ifadelere de yer vermiştir. Buna göre Birliğin güvenlik ve savunma konusundaki politikasının, bazı ülkelerin güvenlik ve savunma politikalarının spesifik karakterini etkilemeyeceği, ortak savunmalarının NATO çerçevesinde gerçekleştirildiğini belirten bazı üye ülkelerin NATO Antlaşması'ndan doğan yükümlülüklerini ihlal etmeyeceği ve bu çerçevedeki ortak güvenlik ve savunma politikasıyla bağdaşacağı belirtilmiştir (Tezcan, 1999). Amaç ve hedefler incelendiğinde BAB ve NATO birbirlerine rakip değil aslında destekleyici iki güç olarak görülmektedir. Her ne kadar BAB ile Avrupa savunması ön plana alınmış olsa da küresel tehditler değerlendirildiğinde BAB'ın Avrupa'yı NATO olmaksızın tam koruyacağına ilişkin belirsizlikler de mevcuttur.

2.4.2.1. Amsterdam Anlaşması ile Getirilen Yenilikler

- En dikkat çeken yenilik Ortak Dış ve Güvenlik Politikasının işlerliğini arttırmak için yüksek temsilci atamasının yapılmasıdır.
- 1992 Petersburg Görevleri olarak bilinen insani yardım ve kurtarma görevleri, barışı koruma görevleri, barış sağlama da dahil olmak üzere çatışmaların önlenmesi ve kriz yönetimi için belirlenen görevler ODGP kapsamına dahil edilmiştir (Şöhret, 2013).
- Yönetimsel olarak daha hızlı karar alınabilmesi açısından oluşturulan yeni mekanizmada, Avrupa Konseyi Başkanı, Genel Sekreteri ve Avrupa Komisyonu'nun dış ilişkiler sorumlusu yer alacaktır.
- Konsey'in Genel Sekreterliği içinde görevi, uluslararası eğilimleri izlemek, değerlendirmek, potansiyel krizleri önceden görüp, uyarıda bulunmak olan 'Politika Planlama ve Erken Uyarı Birimi' kurulması

- ODGP konusunda kararların oybirliğiyle alınmasından kaynaklanan zorluğu aşmak ve esneklik sağlamak amacıyla Amsterdam Antlaşması'nda oybirliği kuralı korunurken katı karar verme mekanizması esnek hale getirilerek “yapıcı çekimserlik” uygulamasının getirilmesi
- Kritik oturumlarda hızlı karar alınabilmesi için nitelikli çoğunluğun etkin kullanımının sağlanması
- İnsan hakları, özgürlük ve demokrasinin küresel anlamda etkinliğini savunan Avrupa Konseyi direktiflerinin “ortak strateji” olarak kabul edilmesi

2.4.3. NATO ile Görüş Ayrılıkları ve 1998 St. Malo Zirvesi:

AGSP ve AGSK Oluşumu

Balkan coğrafyasında meydana gelen karışıklıklar özellikle Yugoslavya'nın dağılması ve Kosova krizi NATO ile AB arasında gerginliklere yol açmıştır. Bu sorunların tartışılması ve çözüme kavuşturulması amacı ile 1998 de St. Malo Zirvesi düzenlenmiş ve aşağıdaki kararlar alınmıştır (Açıkmeşe & Dizdaroğlu, 2014):

- Meydana gelen uluslararası krizlerde ve özellikle AB'ye yakın bölgelerde AB'nin özerk bir eylem yapabilme kabiliyetinin geliştirilmesi ve bu konuda militarist destek verilmesi,
- NATO'nun karar mekanizması nedeni ile harekete geçemediği durumlarda AB'nin devreye girmesi konusunda uzlaşa,
- AB'nin askeri yeterliliğini korumak ve arttırmak için NATO'nun beşeri, teknik ve militarist envanterin den yararlanabilmesi.

2.5. 2000 Nice Zirvesi BAB'ın AB'ye Devri

2002 yılından beri birtakım eleştirilere maruz kalan BAB, AGSP üzerinde bir blokaj etkisi meydana getirdiği düşünülüyordu (Bailes & Messervy-Whiting, 2011). Güvenlik ve savunma alanında politikalar üreten BAB'ın etkinliği, AGSP'nin işlerliği ile beraber azalmış, ASGP içinde etkinliği daha da arttırmak için Acil Müdahale Gücü, Siyasi ve Güvenlik Komitesi, Askeri Komite ve Askeri Kurmay birimleri oluşturulmuş ve BAB, AB'nin içine alınmıştır.

2.6. 2002 AGSP üzerine AB-NATO Deklarasyonu

Özellikle tek kutuplu yeni dünya düzeni ile beraber NATO'nun popülaritesi Avrupa için azalmış görölse de ardından Balkanlardaki kaos döneminde görüş ayrılıkları ortaya çıksa da AB ve NATO ilişkileri gelişim ve değişim

Avrupa Birliği Güvenlik ve Savunma... The Meric Journal Cilt:7 Sayı:18 Yıl:2023
içerisinde ilerlemiştir. ASGP çerçevesinde Aralık 2002 tarihinde kurumlar arasında düzenlenen ilk ortak toplantıda yapılan deklarasyonla birbirlerine rakip olarak gösterilen bu iki yapının aslında birbirlerine rakip değil, birbirlerini destekleyen örgütler olduğu, ortak kriz ve risklere karşı birbirlerine güç vermek niyetinde oldukları, karşılıklı ilişkilerinde güç gösterisinin değil birbirlerinin gücünü arttırıcı şekilde davranacaklarının altı çizilmiştir (Açıkmeşe & Dizdaroğlu, 2014). Bu amaçla karşılıklı diyalogların geliştirilmesi, işbirliğinin sağlıklı devamı için toplantıların aksatılmaksızın düzenli bir şekilde yapılması gerekliliği de vurgulanmıştır.

2.7. 2003 Avrupa Güvenlik Stratejisi

Aralık 2003'te, Avrupa Birliği Dış ve Güvenlik Politikası Yüksek Temsilcisi ve Avrupa Birliği Konseyi Genel Sekreteri Javier Solana, "*Daha İyi Bir Dünyada Daha Güvenli Bir Avrupa*" alt başlığını taşıyan AB'nin ilk Güvenlik Stratejisini başlatmıştır (Sanahuja, 2019). Bu belge de özellikle Avrupalılık ve Avrupa çıkarları ön plana alınmış, bu açıdan bakıldığında da ABD'ye bir gönderme yapılmıştır.

2003 Avrupa Güvenlik Stratejisi bir yandan gerektiğinde tek taraflı ve önleyici olarak hareket etme seçeneğine dayanan sert gücün ve askeri çözümlerin önemini vurgularken diğer yandan da diplomatik, ekonomik ve askeri kaynakları entegre eden yumuşak güç çözümlerini önermektedir (Klohs & Niemann, 2014). Bu amaçlara etkin şekilde ulaşabilmek için de çok taraflı yaklaşım ile başta Birleşmiş Milletler olmak üzere uluslararası kuruluşların işbirliğinin öneminin de altını çizmektedir.

2.8. Lizbon Anlaşması: AB- NATO İlişkisi

Lizbon Antlaşması, Avrupa Birliği'nin AB askeri yeteneklerini Ortak Güvenlik ve Savunma Politikası CSDP ile tam olarak bütünleştirmeye yönelik çalışmalarının sonucunda ortaya çıkmıştır. Bununla beraber Antlaşmadan kaynaklanan temel bir endişe, Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü NATO ile ilişkilerde bir gerilimin olup olmamasıdır. Lizbon anlaşmasına ilham veren konulardan birisi NATO'nun ABD ordusu gibi davranması, dolayısıyla ABD için direkt tehdit olmayan konu ve coğrafyalarda isteksiz ve oyalayıcı davranmasıdır. Avrupa'nın ortasında Bosna Hersek ve Kosova'da karşılaşılan durum da bunun en iyi örneklerinden biri olarak gösterilmektedir.

Lizbon Antlaşması çerçevesinde her ne kadar meşru müdafaa hakkı üzerine vurgu yapılmış olsa dahi, yine de genel hükümler değerlendirildiğinde bu durumda dahi NATO'nun öncü rolü kabul edilmektedir. Birleşmiş Milletler 51. Maddesi üye bir ülkeye yapılan saldırı

Avrupa Birliği Güvenlik ve Savunma... The Meric Journal Cilt:7 Sayı:18 Yıl:2023
karşında tüm üye devletlerin topyekûn karşı koyma, savunma ve yardım etme hakkının altını çizmektedir. Yine önemle vurgulanması gereken bir diğer nokta da “*taahhütler ve işbirliği, NATO üyesi devletlerin, kolektif savunmalarının temeli ve bunun uygulanma platformu olmaya devam eden NATO çerçevesindeki yükümlülüklerine uygun olmalı*” ifadesidir. (Zhussipbek, 2009).

3. AB GÜVENLİK POLİTİKALARI ve NATO İLİŞKİSİ

Giderek Genişleyen Avrupa Birliği beraberinde de yeni düzenlemelerin yapılmasını da zorunlu hale getirmiştir. Bu zorunluluğu ortaya çıkartan ana iki neden Avrupa'nın doğu ve güneyden kaynaklanan yeni tehditler ve sorunlarla karşı karşıya kalması ve hem AB'nin hem de NATO'nu bu sorunlar için örgütsel değişikliğe gitme ihtiyacı idi. Bu amaçla Avrupa Birliği iki savunma ayağı oluşturarak ortak bir savunmanın temellerini atmıştır.

3.1. Yapılandırılmış Daimi İşbirliği (PESCO)

Yapılandırılmış Daimi İşbirliği PESCO'nun ortaya çıkışı üç temel olayla açıklanabilmektedir (Giuglietti, 2021):

- İlk olarak, Birliğin karşı karşıya olduğu yeni güvenlik sorunları, PESCO'nun gelişimine etki etmiştir. Bunlar, 2014 yılında Kırım'ın ilhak edilmesiyle Güney'de, özellikle Libya ve Suriye'de devam eden çatışmalar, 2015 ve 2016 yıllarında Paris ve Brüksel'deki saldırılar ve terör tehditleri
- İkincisi, İngiltere'de yapılan 2016 AB üyelik referandumunun beklenmedik sonucu, Brexit gerçeği, AB'nin savunma yeteneklerini ve askeri gücünü zayıflatan bir beklemeyen gelişmedir.
- Üçüncüsü, Donald Trump'ın seçilmesi ve ardından “*ABD yönetimi açıkça artık imparatorluğunun (NATO) parasını ödemek istemiyor*” da rol oynamıştır. Bu gerçekleşme, transatlantik savunma ilişkisinin geleceği ve NATO'nun değeri konusunda AB politika yapımcıları arasında ciddi tartışmalara yol açmıştır.

Yapılandırılmış Daimi İşbirliği, Avrupa'nın savunma ve güvenlik politikalarında keyfi uygulama kararların önün geçme amaçlı ülke bazlı veto hakkının sınırlandırılması, işbirliği ve ortak hareket kabiliyetinin artırılması gerekliliği üzerinde durmuştur (Turhan, 2019).

3.2. Avrupa Savunma Fonu

Avrupa Savunma Fonu'nun (EDF) temeli, AB'nin savunma ile ilgili araştırma ve teknoloji geliştirme için Savunma Araştırmaları Hazırlık Eylemini (PADR) başlattığı Mayıs 2017'de hazırlanmaya başlanmıştır. Burada temel amaç AB destekli savunma araştırmaları ve inovasyonunun katma değerini ve Avrupa'nın savunma sanayii rekabet gücünü artırmaktır (Martins & Csernaton, 2019).

Avrupa Komisyonu Dönem Başkanı J.-Claude Juncker savunma fonu oluşturulmasıyla, Birliğin militarist faaliyetlerinin geliştirilebilmesi, Birlik çerçevesinde işlevsel bir üs -komuta merkezinin kurulmasını ve savunma alanında ar-ge çalışmalarının artırılarak inovasyona dayalı araştırmalar yolu ile asker ekipman kalitesinin yükseltilmesi gerekliliğini vurgulamıştır (Ateş, 2020).

AB ve NATO arasındaki karşılıklı diyaloglar yolu ile ortaya konan yeni işbirliği modeli ve bu modelin temel noktaları konusunda konsensüsü belirleyen imzalar her iki yapının yetkililerince imzalanarak Müşterek Bildiri deklare edilmiş, bu deklarasyon ile altı çizilen 74 ortak faaliyet gerek NATO gerekse AB üyelerince kabul edilerek onaylanmıştır.

AB'nin ekonomik ve siyasi gücünü askeri faaliyetlerle destekleme girişimi, AB'nin NATO'nun varlığına ve kaynaklarına güvenmesi ile şekillenen AGSP-OGSP projesinde belirginleşen, NATO'nun Avrupa güvenliğindeki kurumsal rolüne ilişkin endişeler Canlı, esas olarak aslında sadece Türkiye. AB gibi AB üyesi olmayan ülkelerin AB'nin NATO kaynaklarından yararlanırken haklarını ne ölçüde kaybedeceği konusundaki şüpheler, NATO-AB ilişkilerinde işbirliği dinamiklerini büyük ölçüde etkilemiştir. Bu kaygılar nedeniyle, zaman içinde yürürlüğe giren "Berlin+" düzenlemeleri de dâhil olmak üzere bir dizi belgeye rağmen 22 ortak üyeye sahip iki kuruluş arasında uygulamada etkin bir işbirliğinden bahsetmek olası değildir. Örneğin, 29 Ocak 2007'de AB yetkililerine hitaben yaptığı konuşmada, dönemin NATO Genel Sekreteri Sharp de Hope Schaeffer, NATO ile AB arasındaki stratejik ortaklığı bugüne kadar sürdürmedeki ilerlemeyi, her iki kurumun çabalarına rağmen şaşkırtıcı bir gelişme olarak nitelendirmiştir. Üstelik NATO Askeri Konseyi başkanı Amiral Di Paola, iki ajans arasında "önemli bir stratejik ortaklık" olmadığını bile iddia etmiştir. Benzer şekilde AB Başkanı Hermann von Rompuy, "İki kurum işbirliği yaparsa, gelecekteki güvenlik ortamını şekillendirme yetenekleri çok güçlü olacaktır" ifadesini kullanarak tam işbirliğinin henüz kurulmadığını vurgulayarak, bunun ortadan kaldırılması gerektiğinin üzerini çizmiştir.

SONUÇ

Gerek sıcak savaşlar gerekse soğuk savaşlar ÷lkelerin güvenlik ve savunma politikalarının da değişmesine ve gelişmesine yol açmaktadır. 1957 Roma Anlaşması ile en üst hedef olarak belirlenen “*ekonomik ve siyasal birlik*” çerçevesinde Avrupa ÷lkeleri ortak bir güvenlik ve savunma politikası oluşturma yoluna gitmişlerdir. Başlangıçta Doğu bloğunun etkisi ve tehdidi nedeniyle NATO desteği ile karşı cephe oluşturan Avrupa, Doğu bloğunun yıkılması ve Avrupa Birliğine geçiş sürecinin neden olduğu genişleme stratejileri yanında siber güvenlikten mülteci sorununa kadar ortaya çıkan karmaşık yeni güvenlik sorunları, güvenlik ve savunma stratejilerini sürekli revize etmek durumunda kalmıştır.

Ekonomik, politik, ideolojik, etnik, dini vb. birçok nedenden dolayı dünya her an yeni bir gündemle uyanmaktadır. İki kutuplu dünyada tehdit unsurları belli iken günümüz tek kutuplu dünyada tehditin nereden kimden hangi nedenle dahi olduğu bilinmemekte bu da güvenlik ve savunma politikalarını gözden geçirmeye itmektedir. Rusya'nın özellikle Putin dönemi ile beraber eski siyasal ve askeri gücünü kanıtlamak istercesine saldırgan ve yayılcı politikalar tek kutba inmiş dünyaya ortak hareket kabiliyetini azaltmaktadır. Rusya'nın güç gösterisi Kırım'ı işgali, Gürcistan, Ukrayna gibi ÷lkelerle devam ederken Suriye, Irak, Libya gibi ortak kaos alanlarında gerek NATO gerekse AB ile karşı karşıya gelmektedir. Tüm bu gelişmeler ışığı altında AB bir yandan kendi güvenlik ve savunma politikalarını güncellemesi gerekirken diğer yandan da NATO ile küresel tehditlere ilişkin ortak manevra alanları ve stratejiler üretmesi gerekmektedir.

AB ve NATO ilişkileri sürekli bir gelişim içerisindedir. Hiç şüphesiz ki II. Dünya Savaşı'ndan sonraki dönemde sürekli yakın işbirliği içerisinde Avrupa savunmasına katkı veren NATO'nun varlığı her dönemde oldukça çok önemlidir. Yaşanan karmaşık küresel tehditlerin baskısı altında kalan NATO ve AB, misyonlarının da bu gelişmeler karşısında örtüşmesi ile askeri ve sivil faaliyetlerini giderek arttırmışlardır.

Günümüzde de AB-NATO İlişkileri üç temel başlıkta özetlenebilir (De maio, 2021):

- Personel değişimi ve ortak tatbikatlar: NATO ve AB arasındaki kurumlar arası işbirliği, 2002 yılında Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikasına ilişkin NATO-AB Bildirgesi kapsamında resmi olarak tesis edilmiştir. 2003'teki Berlin Plus düzenlemeleriyle, iki örgüt, temel olarak NATO'nun AB'ye sunabileceği operasyonel desteği, NATO'nun planlama yeteneklerine, varlıklarına ve AB liderliğindeki

kriz yönetimi operasyonları için sınıflandırılmış bilgilere erişim tanımlayarak operasyonel bir boyut ekledi.

- Askeri operasyonlar: Her ne kadar NATO ve AB ortak misyon ve strateji konusunda aynı noktada başlamasalar da meydana gelen gelişmeler bir yandan yollarını kesiştirmekte diğer yandan da uygulanan politika ve stratejiler paralel hale gelmektedir. Burada altı çizilmesi gereken en önemli nokta gerek AB'nin gerekse NATO'nun kendilerine özel birliklerinin bulunmaması, sadece üyelerinden aldıkları desteklerle askeri güç elde edebilmesidir. Bu nedenle ortak askeri operasyonlarda her iki örgütün kendi üyelerini askeri operasyonlara ikna edebilme gücü, bu gücün başarısında da oldukça etkilidir.
- Personel değişimi ve ortak tatbikatlar: NATO ve AB arasındaki kurumlar arası işbirliği, 2002 yılında Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikasına ilişkin NATO-AB Bildirgesi kapsamında resmi olarak kurulmuştur. Yıllar içinde, NATO ve AB, karşılıklı güveni artırmak ve iletişimi kolaylaştırmak için ilgili yetkilileri arasındaki temasları güçlendirmiştir. Böylece AB'nin askeri karargâhında kalıcı NATO askeri irtibatları ve NATO'nun Avrupa Müttefik Kuvvetleri Yüksek Karargâhında kalıcı AB irtibatları var.

Gelinen nokta küresel anlamda siyasi, kültürel ve psikolojik bir değişime neden olmuştur. Bugüne bakıldığında AB boyutu olmayan hiçbir NATO politikası olmadığı hiçbir AB güvenlik ve Savunma Politikası da NATO'dan bağımsız değildir.

KAYNAKÇA

Arı, T., Toprak, E., Çetindişli, R. Vd. (2019). Theories of International Relations II. Anadolu University Oress. Eskişehir.

Açıkmeşe, S. A. & Dizdaroğlu, C. (2014). NATO-AB İlişkilerinde İşbirliği ve Çatışma Dinamikleri. Uluslararası İlişkiler Dergisi, 10(40), 130-163.

Akçay, E. Y. (2016). AB'nin Haylaz Çocuğu : Fransa. Bartın Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 7(14), 1-12.

Ateş, E. (2020, 11 16). Avrupa Birliği'nin Ortak Savunma Kimliğinde Almanya'nın Rolü. Avrupa Birliği'nin Ortak Savunma Kimliğinde Almanya'nın Rolü. Tasam. Avrupa Birliği'nin Ortak Savunma: [https://tasam.org/Files/Icerik/File/yeni_dunya_ekonomi_ve_guvenlik_mimarisi__IGK2019_5_\(2\)_pdf_776dfad6-e075-449a-be29-2ae518cee13e.pdf](https://tasam.org/Files/Icerik/File/yeni_dunya_ekonomi_ve_guvenlik_mimarisi__IGK2019_5_(2)_pdf_776dfad6-e075-449a-be29-2ae518cee13e.pdf) adresinden alınmıştır

Alpay, O. (2017). „Sovyet Tarihinin Son Perdesi: Mihail Gorbaçov Dönemi Sovyet Dış Politikası“ Editör: Ayla Kaşoğlu. Liderlerin Sovyet'i Devrimden Perestroykaya.

Alexandra, D. C. (2014). Appointment of the Commission: Parliament's role before 1995.

Bailes, A. J., & Messervy-Whiting, G. (2011). Death of an institution: the end for Western European Union, a future for European defence? Egmont Paper No. 46, May 2011.

Bardarova, S., Atanasoski, D., Temelkov, Z., Filiposki, O., & Stojanovska, A. (2014). Maastricht Treaty in the Shaping and Development of the Common Foreign and Security Policy (CFSP). Journal of US-China Public Administration, 11(7), 596-604.

Cioffi-Revilla, C. (1984). European Political Cooperation: An Application of Political Reliability Theory to Integration. International Studies Quarterly, 28(4), 467-492.

Donnelly, J. (2000). Realism and international relations. Cambridge University Press.

Dugurı, U. S., Hassan, I., & Ibrahim, Y. K. (2022). International Relations, Realism, and Liberalism: A Theoretical Review. International Journal of Social and Humanities Extension (IJSHE), 1-6.

Dijkstra, H., & Vanhoonacker, S. (2011). The changing politics of information in European foreign policy. Journal of European Integration, 33(5), 541-558.

De Maio, G (2021). Opportunities to Deepen Nato-Eu Cooperation. Europe.

Efe, H. (2008). Avrupa Birliği'nin ortak dış ve güvenlik politikası. Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 7(1), 66-78.

Efe, H. (2010). Soğuk savaş döneminde Avrupa'da ortak dış politika oluşturma çabaları. Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi, 9(1), 37-62.

Eralp, A. (2018). Avrupa Bütünleşmesinin Dış Politika Arayışları: Dünü, Bugünü ve Geleceği. Hukuki, Siyasi ve İktisadi Yönleriyle Avrupa Bütünleşmesinde Son Gelişmeler ve Türkiye-Ab ilişkileri Atam 30. yıl Armağanı. (S. A. Açıkmeşe, Dü.) Avrupa Bütünleşmesinin Dış Politika Arayışları: Dünü, Bugünü ve Geleceği, s. 211.

Gençalp, E. (2004). Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası'nın (agsp) Avrupa Güvenliğindeki Rolü ve Nato ile İlişkileri. Çağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 1(1), 44-54.

Günyel, C. & Caşın, M. H. (2008, Mayıs 10). Avrupa'nın Güvenlik ve Savunma Politikalarının Oluşum ve Gelişim Süreci. <http://sites.khas.edu.tr>: http://sites.khas.edu.tr/tez/CihanGunnyel_izinli.pdf adresinden alınmıştır.

Giuglietti, L. (2021). The EU's Permanent Structured Cooperation, NATO, and the US: beyond a zero-sum game. College of Europe.

Gavin, V. (2009). Power through Europe? The Case of the European Defence Community in France (1950–1954). *French History*, 23(1), 69-87.

Joseph, J. & Wight, C. (Eds.). (2010). *Scientific realism and international relations*. Springer.

Klohs, J. & Niemann, A. (2014). Comparing the US National Security Strategy and the European Security Strategy in the first decade of the 21st century: converging but still different. *Mainz Papers on International and European Politics*, (8).

Klijn, H. (2009). *NATO'S New Strategic Concept: Rising to the Occasion*.

Martins, B. O. & Csernaton, R. (2019) *The European Defence Fund: Key Issues and Controversies*.

MacFarlane, N. (2013). *Intervention in contemporary world politics*. Routledge.

Sanahuja, J. A. (2019). The EU Global Strategy: Security narratives, legitimacy, and identity of an actor in crisis 1. In *The Routledge handbook of European security law and policy* (pp. 395-414). Routledge.

Smith, M. E. (2001). Diplomacy by decree: The legalization of EU foreign policy. *JCMS: Journal of Common Market Studies*, 39(1), 79-104

Sioussouras, P. & Nikitakos, N. V. (2006). *European integration: the contribution of the West European Union*.

Tezcan, E. (1999). Maastricht ve Amsterdam Antlaşmalar çerçevesinde Avrupa Birliği ve Batı Avrupa Birliği ilişkileri. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 54(1).

Tinas, M. & Çitak, Z. (2017). Normatif Güç olarak Avrupa Birliği ve Avrupa Komşuluk Politikası: Fas ve Mısır vaka Analizi. Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 18(3), 845-866.

Turhan, E. (2019). Avrupa Birliği'nin Ortak Güvenlik ve Savunma Politikası'nın Savunma Boyutunun Gelişiminde Pesco'nun Rolü: Fırsatlar ve Zorluklar. Dokuz Eylül Üniversitesi İşletme Fakültesi Dergisi, 20(2), 347-374.

Vidyarthi, K. (2016). Glasnost and Perestroika: Did Gorbachev Break the USSR?. Available at SSRN 2755245.

Wallace, W. (2017). European foreign policy since the Cold War: How ambitious, how inhibited?. The British Journal of Politics and International Relations, 19(1), 77-90.

Zhussipbek, G. (2009). 2007 Lizbon Antlaşması, Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası'nın Tanımı ve Özellikleri, Güvenlik Aktörü Olarak AB'nin Nitelikleri. Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi, 8(1), 139-164.